ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΕΣ ΨΑΛΤΙΚΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΣ

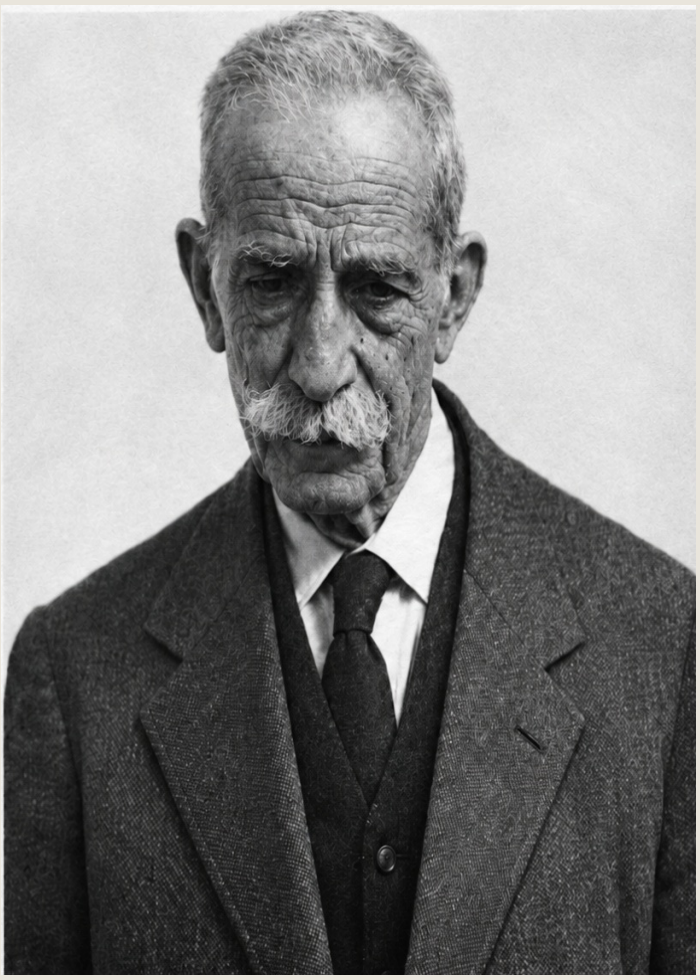
Ἀντώνιος Χρ. Σύρκας

1872 – 1974

Πρωτοψάλτης

Μουσικοδιδάσκαλος

Μελοποιὸς · Χοράρχης

Ἀποκατεστημένη εἰκὼν ἀπὸ παλαιὰ δημοσίευση

Ἡ ζωή του μέσα ἀπὸ τὴ δική του ἀφήγηση καὶ τὴ μαρτυρία τοῦ υἱοῦ του Γεωργίου.

Ἐπταετὴς συνεργασία με τον Νηλέα Καμαράδο

Ἱστορικὴ βιογραφία · Με ἀρχειακὲς πηγὲς καὶ προφορικὲς μαρτυρίες

Καταγωγὴ καὶ πρῶτα μουσικὰ βήματα

Ὁ Ἀντώνιος Χρ. Σύρκας (1872–1974) ὑπῆρξε ἐξέχουσα φυσιογνωμία τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς κατὰ τὸν εἰκοστὸν αἰῶνα καὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς διακεκριμένους φορεῖς τῆς κωνσταντινουπολίτικης ψαλτικῆς παραδόσεως. Ἡ μακρὰ διακονία του στὰ ἀναλόγια τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν Ἀθηνῶν, ἡ διδακτικὴ καὶ χορωδιακὴ δράσις του, καθὼς καὶ τὸ μελοποιητικὸ καὶ ἐκδοτικό του ἔργο, ἄφησαν ἀξιόλογη παρακαταθήκη στὴν ἐκκλησιαστικὴ μουσική.

Ἐγεννήθη τὸ 1872 στὴν περιοχὴ τῆς Θουρίας Μεσσηνίας, κοντὰ στὴν Καλαμάτα. Ὁ υἱός του, Γεώργιος Σύρκας, στὴν ἠχογραφημένη συνέντευξή του πρὸς τὸν Γεώργιο Δαρλάση, προσδιορίζει ὡς γενέτειρα τὴν Ἄνθεια, παλαιότερα Βεΐζαγα, καὶ διορθώνει τὴν διαδεδομένη ἐντύπωση ὅτι ὁ πατέρας του ἦταν Κωνσταντινουπολίτης. Στὴν ἰδική του προφορικὴ ἀφήγηση ὁ Ἀντώνιος χρησιμοποιεῖ τὴν ὀνομασία «Μελάνες τῆς Θουρίας».

Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας διεκρίθη γιὰ τὴν καλλιφωνία του. Ἔλαβε τὰ πρῶτα μουσικὰ μαθήματα ἀπὸ τοὺς ἱεροψάλτες Ἰωάννη Κατσαΐτη καὶ Παναγιώτη Λεοντακιαννάκη. Κατὰ τὴν προσωπική του μαρτυρία, τὸ 1896 ἀνέλαβε καθήκοντα δεξιοῦ ἱεροψάλτου στὸν Ἱερὸ Ναὸ Ἁγίου Γεωργίου στὰ Καλύβια, μὲ ἀριστερὸ ψάλτη τὸν Ἀθανάσιο Σακέτα.

Σπουδαὶ στὴν Κωνσταντινούπολη

Καθοριστικὴ γιὰ τὴν πορεία του ὑπῆρξε ἡ ὑποστήριξη τοῦ εὐπόρου ἐμπόρου Κωστόπουλου, πατρὸς τοῦ μετέπειτα βουλευτοῦ Σταύρου Κωστόπουλου. Ὁ ἔμπορος, ἐντυπωσιασμένος ἀπὸ τὴν φωνὴ τοῦ νεαροῦ ψάλτου, ἀνέλαβε τὰ ἔξοδα τῆς μεταβάσεώς του στὴν Κωνσταντινούπολη, ὥστε νὰ τελειοποιηθεῖ στὴ βυζαντινὴ μουσική.

Περὶ τὸ 1900 ὁ Σύρκας ἐγκατεστάθη στὴν Πόλη καὶ ἐνεγράφη στὴ Σχολὴ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Μουσικοῦ Συλλόγου. **Ἀπεφοίτησε τὸ 1903 μὲ βαθμὸ «ἄριστα»**, σύμφωνα μὲ τὴν σαφῆ μαρτυρία τοῦ υἱοῦ του, ὁ ὁποῖος ἐπικαλεῖται τὸ σωζόμενο τότε πτυχίο του. Ὁ ἴδιος ὁ Ἀντώνιος ἐπέμενε στὴν ἀκριβῆ ὀνομασία τῆς σχολῆς, διαχωρίζοντάς την ἀπὸ ὅσα κυκλοφοροῦσαν ἀργότερα περὶ αὐτοτελοῦς Πατριαρχικῆς Μουσικῆς Σχολῆς.

Παραλλήλως μὲ τὶς σπουδές του ὑπηρέτησε ὡς δεύτερος καὶ κατόπιν ὡς πρῶτος δομέστικος στὴν Παναγία Καφατιανή, πλησίον τοῦ μουσικοδιδασκάλου Ἰωάννου Βασιλειάδου, μαθητοῦ τοῦ Γεωργίου Σαρανταεκκλησιώτου. Ἀργότερα ἀνέλαβε τὸ ἀριστερὸ ἀναλόγιο τῆς Εὐαγγελιστρίας, συνεργαζόμενος μὲ τὸν Πολυχρόνιο Παχείδη. Ἐν συνεχείᾳ προσεκλήθη ὡς πρωτοψάλτης στὴν ἑλληνικὴ κοινότητα τῆς Κωστάντζας τῆς Ρουμανίας.

Ἡ ἑπταετὴς μαθητεία κοντὰ στὸν Νηλέα Καμαράδο

Τὸ 1909 ἐπέστρεψε στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἀφοῦ δοκιμάστηκε γιὰ τὴ θέση τοῦ πρώτου δομεστίκου στὸ Πατριαρχεῖο, συνδέθηκε μὲ τὸν περίφημο μουσικοδιδάσκαλο καὶ πρωτοψάλτη τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου Πέραν, Νηλέα Καμαράδο. Ἡ γνωριμία αὐτὴ ἀπετέλεσε σημαντικὸ σταθμὸ στὴν ψαλτική του κατάρτιση.

Ὁ Καμαράδος, ἐκτιμώντας τὸ φωνητικὸ χάρισμα καὶ τὶς μουσικὲς ἱκανότητές του, τὸν ἐπέλεξε γιὰ τὸ ἀριστερὸ ἀναλόγιο. **Κατὰ τὴν ρητὴ μαρτυρία τοῦ Γεωργίου Σύρκα, ὁ πατέρας του παρέμεινε ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη ἀριστερὸς ψάλτης τοῦ Νηλέως Καμαράδου**, ὁ ὁποῖος κατόπιν τὸν ὑπέδειξε ὡς διάδοχό του. Ἡ πολυετὴς αὐτὴ μαθητεία ἐνίσχυσε τὸν δεσμὸ τοῦ Σύρκα μὲ τὸ παλαιὸ κωνσταντινουπολίτικο ψαλτικὸ ὕφος.

Μετὰ τὴν ἀποχώρηση τοῦ διδασκάλου του, ὁ Σύρκας ἀνέλαβε τὴν πρωτοψαλτία τοῦ ἱστορικοῦ ναοῦ, ὅπου ἐπί πολλὰ ἔτη ἐδίδαξε καὶ ἔψαλε, ἕως τὴν ἀναχώρησή του ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη τὸ 1934. Στὶς ἀναμνήσεις του μνημονεύει μὲ σεβασμὸ καὶ τὸν Εὐστράτιο Παπαδόπουλο, τὸν ἐπιλεγόμενο Καμπούρη, πρωτοψάλτη τῆς Παναγίας Πέραν, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ζητοῦσε μουσικὲς συμβουλές. Ἀναφέρει ἐπίσης ὅτι διδάχθηκε στοιχεῖα θεωρίας καὶ πράξεως ἀπὸ τὸν Θεμιστοκλῆ Βυζάντιο.

Χορωδιακὴ δράσις καὶ μαρτυρίες τοῦ Τύπου

Στὸν Ἅγιο Κωνσταντῖνο τοῦ Πέραν συγκρότησε πολυμελῆ βυζαντινὸ χορό, μὲ συμμετοχὴ παιδιῶν, ἐμπόρων, ἐπιστημόνων καὶ γυναικῶν, ὅπως περιγράφει στὴν ἠχογραφημένη ἀφήγησή του. Ὁ χορὸς ἐκαλεῖτο σὲ πανηγυρίζοντες ναοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ὁ ἴδιος μαρτυρεῖ ὅτι οἱ ἐμφανίσεις του προαναγγέλλονταν στὶς ἐφημερίδες.

Ἡ ἀναγνώριση τοῦ Σύρκα ἀπὸ τοὺς μουσικοὺς κύκλους τῆς ἐποχῆς ἀποτυπώνεται σὲ δημοσιεύματα. Ὁ Γεώργιος Παχτίκος τὸν χαρακτήρισε «δοκιμώτατον τοῦ μουσικοῦ καλάμου χειριστήν», ἐνῶ στὸ περιοδικὸ *Μουσική*, τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1914 (ἔτος Γ΄, ἀρ. 26), δημοσιεύθηκε ἡ σύνθεσή του «Τῆς μετανοίας ἄνοιξον».

Ἰδιαίτερη ἱστορικὴ σημασία ἔχει ἡ νεκρολογία τοῦ Νηλέως Καμαράδου στὴ *Νέα Φόρμιγγα* τοῦ 1922, ὅπου σημειώνεται ὅτι ὁ Ἀντώνιος Σύρκας ἐξεφώνησε λόγο κατὰ τὴν κηδεία ἐκ μέρους τῶν μαθητῶν καὶ συναδέλφων τοῦ μεγάλου μουσικοδιδασκάλου.

Πατριαρχικὴ διακονία καὶ ἐκκλησιαστικὰ περιστατικά

Στὰ πρακτικὰ τῆς Πατριαρχικῆς Κεντρικῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπιτροπῆς σώζονται μνεῖες τοῦ ὀνόματός του. Τὸ 1916 ἐξετάσθηκε διαφωνία σχετικὰ μὲ τὴν ἀπόδοση τοῦ μέλους «Τὴν ὡραιότητα». Ὁ Σύρκας ὑπεστήριξε ὅτι ἠκολούθησε τὸ μουσικὸ σύστημα τοῦ Βασιλείου Ὀνουφριάδη. Στὶς 8 Φεβρουαρίου 1919 καταγράφεται θέμα παύσεώς του, συνδεόμενο μὲ τὴν ἑλληνικὴ ὑπηκοότητά του, καὶ αἴτημα ἐπαναπροσλήψεως.

Κατὰ τὴν Πατριαρχία Μελετίου Δ΄ Μεταξάκη, περὶ τὸ 1923, προσεκλήθη νὰ διακονήσει προσωρινὰ ὡς πρωτοψάλτης στὸν Πάνσεπτο Πατριαρχικὸ Ναὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Ἡ ὑπηρεσία του ὑπῆρξε σύντομη, καὶ ὁ ἴδιος ἐπέστρεψε στὸ ἀναλόγιο τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου. Στὴν προφορικὴ ἀφήγησή του ἀναφέρει ὡς συνεργάτη στὸ ἀριστερὸ ἀναλόγιο τὸν Κωνσταντῖνο Ὀρεσινόπουλο.

Ἡ ἐγκατάστασις στὴν Ἀθήνα

Τὸ 1934 ὁ Σύρκας ἀνεχώρησε ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἐγκαταστάθηκε μὲ τὴν οἰκογένειά του στὴν Ἀθήνα. Στὴν κασέτα του συνδέει τὴν ἀναχώρηση μὲ τοὺς περιορισμοὺς στὴν ἐπαγγελματικὴ δραστηριότητα τῶν Ἑλλήνων στὴν Τουρκία. Ὑπηρέτησε ἀρχικὰ στὴν Παναγία Ρόμβης καὶ ἀργότερα συνδέθηκε μὲ τὸν Ἱερὸ Ναὸ τῆς Ἁγίας Γλυκερίας Γαλατσίου.

Στὸ νέο περιβάλλον ἀνέπτυξε ἔντονη διδακτικὴ καὶ χορωδιακὴ δραστηριότητα. Τὸ 1937 συγκρότησε τὸν Πρότυπο Βυζαντινὸ Χορό, μὲ τὸν ὁποῖο ἔλαβε μέρος σὲ ἐκκλησιαστικὲς ἑορτές, μουσικὲς ἐκδηλώσεις καὶ ραδιοφωνικὲς μεταδόσεις. Ἰδιαίτερη βαρύτητα ἔδιδε στὴν ἀκριβῆ ἀπόδοση τῶν μουσικῶν διαστημάτων, στὴν ὀργανωμένη χορωδιακὴ ψαλμωδία καὶ στὴν ὀρθὴ χρήση τῶν ἰσοκρατημάτων.

Ὁ ἴδιος ἀφηγεῖται ὅτι ἐφήρμοσε τὸ σύστημα τῶν ἰσοκρατημάτων, ὅπως τὸ εἶχε παραλάβει ἀπὸ τοὺς Κωνσταντινουπολίτες διδασκάλους, σὲ πανηγυρικὸ ἑσπερινὸ στὸ Γαλάτσι καὶ σὲ ραδιοφωνικὲς ἐκτελέσεις. Μνημονεύει ἐπίσης ἔπαινο τοῦ λογοτέχνου Στρατῆ Μυριβήλη γιὰ τὴν ἀπόδοση βυζαντινῆς μουσικῆς ἀπὸ τὸν χορό του. Τὰ περιστατικὰ αὐτὰ παρατίθενται ὡς προσωπικὴ μαρτυρία του.

Ἔργο, διδασκαλία καὶ παρακαταθήκη

Ὁ Ἀντώνιος Σύρκας ἐπεδόθη συστηματικὰ στὴν μελοποιία, στὴν καταγραφὴ παραδοσιακῶν μελῶν καὶ στὴν ἔκδοση μουσικῶν βιβλίων. Στὶς ἐκδόσεις του συγκαταλέγονται τὸ *Νέον Δοξαστάριον* καὶ τὸ *Τριῴδιον* (1951), τὰ *Ἕνδεκα Ἑωθινὰ Δοξαστικά* (1955), ὁ *Ἀκάθιστος Ὕμνος* (1959) καὶ ἡ *Θεία Λειτουργία* (1961). Σὲ αὐτὰ περιέλαβε δικές του συνθέσεις καὶ μέλη τῆς παραδόσεως τῶν διδασκάλων του.

Ἡ ἠχογραφημένη μουσικὴ διδασκαλία του ἀποτελεῖ σπουδαία μαρτυρία γιὰ τὴν θεωρητικὴ του σκέψη. Ἐξηγεῖ τὴν διατονικὴ κλίμακα, τὴν διάκριση μείζονος, ἐλάσσονος καὶ ἐλαχίστου τόνου, τὰ μουσικὰ γένη, τὶς φθορές, τοὺς ὀκτὼ ἤχους καὶ τὰ ἰσοκρατήματα, συχνὰ μὲ αὐτοσχέδια ψαλτικὰ παραδείγματα καὶ παραπομπὲς στοὺς παλαιοὺς μουσικοδιδασκάλους.

Στὸν κύκλο τῶν μαθητῶν καὶ συνεχιστῶν του καταγράφονται ὁ Δημήτριος Κύργιος, ὁ Κωνσταντῖνος Ρουσινόπουλος, ὁ Κοσμᾶς Περσίδης, ὁ Ὀδυσσεὺς Θεοδωρίδης καὶ ὁ Παναγιώτης Σουσούνης. Σημαντικότερος οἰκογενειακὸς συνεχιστὴς τῆς τέχνης του ὑπῆρξε ὁ υἱός του Γεώργιος Σύρκας (1923–2003), διακεκριμένος πρωτοψάλτης, μελοποιὸς καὶ χοράρχης.

Ὁ Ἀντώνιος Σύρκας ἀπεβίωσε στὴν Ἀθήνα τὸ 1974. Ἡ προσφορά του συνδέεται μὲ τὴν μεταλαμπάδευση τοῦ κωνσταντινουπολίτικου ὕφους στὸν ἑλλαδικὸ χῶρο καὶ μὲ τὴν διάσωση

μελῶν, διδασκαλιῶν καὶ ἑρμηνευτικῶν γνώσεων ποὺ διαφορετικὰ θὰ ἦσαν δύσκολο νὰ ἀνασυγκροτηθοῦν.

Πηγὲς καὶ βιβλιογραφία

Πρωτογενεῖς προφορικὲς μαρτυρίες

• Ἀντώνιος Σύρκας, ἠχογραφημένη συνομιλία καὶ μουσικὴ διδασκαλία, δύο μέρη: *ASyrkasPart1.mp3* καὶ *ASyrkasPart2B.mp3*· ἀπομαγνητοφώνηση ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τῆς παρούσης ἐρεύνης.

• Γεώργιος Σύρκας, συνέντευξη στὸν Γεώργιο Δαρλάση, ἠχητικὸ ἀπόσπασμα 2:07–4:44, ἀναμνήσεις γιὰ τὴν ζωὴ καὶ σταδιοδρομία τοῦ πατρός του.

Ἔντυπα καὶ ἀρχειακὲς μαρτυρίες

• *Μουσική*, Κωνσταντινούπολις, ἔτος Γ΄, ἀρ. 26, Φεβρουάριος 1914, σύνθεση «Τῆς μετανοίας ἄνοιξον».

• *Νέα Φόρμιγξ*, ἔτος Β΄, ἀρ. 16–18, Ἰούνιος–Αὔγουστος 1922, νεκρολογία Νηλέως Καμαράδου.

• Πρακτικὰ Πατριαρχικῆς Κεντρικῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπιτροπῆς, 10 Μαρτίου 1916 (κώδιξ 1913–1916, σσ. 404–405) καὶ 8 Φεβρουαρίου 1919 (κώδιξ 1916–1919, σ. 244), ὅπως παραπέμπονται ἀπὸ τὸν Ἀ. Χατζόπουλο.

• *Ἱεροψαλτικὸν Βῆμα*, ἀρ. 21 (1939)· *Ἀπόστολος Ἀνδρέας*, Κωνσταντινούπολις, 12 Αὐγούστου 1953, «Μουσικαὶ Ἀλήθειαι».

Νεώτερες μελέτες

• Ἀντώνιος Χατζόπουλος, *Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Μουσικὴ Παιδεία στὴν Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸν 19ο καὶ 20ὸ αἰῶνα*, διδακτορικὴ διατριβή (2000).

• Αἰκατερίνη Πετροπούλου, *Ἀντώνιος καὶ Γεώργιος Σύρκας: Δύο σπουδαῖοι ἐκκλησιαστικοὶ μουσικοὶ τοῦ Κ΄ αἰῶνα*, μεταπτυχιακὴ ἐργασία, Ἀριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (2024).

• Νεκτάριος Ν. Θάνος, «Ψαλτικὲς μορφὲς τῆς Πρέβεζας», *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, ἀρ. 51–52 (2015), σσ. 305–330.

Σημείωσις τεκμηριώσεως: ἡ ἑπταετὴς συνεργασία μὲ τὸν Νηλέα Καμαράδο καὶ ἡ ἀποφοίτησις τοῦ 1903 μὲ ἄριστα ἀποδίδονται ἐδῶ κατὰ τὴν προφορικὴ μαρτυρία τοῦ Γεωργίου Σύρκα. Ἡ φωτογραφία τοῦ ἐξωφύλλου εἶναι ψηφιακῶς ἀποκατεστημένη, ὄχι ἀνεπεξέργαστο πρωτότυπο.